

יובש העיניים והגורמים שלו

על תסמונת העין היבשה, הפוגעת ב־14 עד 33 אחוזים מהאוכלוסייה בעולם

חצת פרופ' איגור קיורמן, סגן מנהל מחלקת עיניים ומנהל שרות הקרנית ועין יבשה, בית החולים "ברזילי", אשקלון

פרופ' איגור קיורמן

לעין האנושית שני מנגנונים להפרשת דמעות: הפרשת דמעות לסיכוך, והפרשה כתגובה לגירוי. הדמעות המסככות מיוצרות כל העת. הפרשת דמעות ביתר נגרמת כתוצאה מחומר מגרה חיצוני, מחלת העין או בעת בכי. חלק מהאנשים אינם מייצרים די דמעות על-מנת לסכך את העין ולשמור עליה במצב רטוב ונוח. לפעמים כמות הדמעות המיוצרת מספיקה, אך הרכבן לא תקין. ההסתמנות הקלינית, לרוב, תהיה תחושת גרד, צריבה, הפרשה צמיגה ורגישות ניכרת בעיניים. חולים עם עיניים יבשות מתקשים מאוד להרכיב עדשות מגע.

עין יבשה היא תסמונת שכיחה, הפוגעת ב־14 עד 33 אחוזים מהאוכלוסייה בעולם. תסמינים הקשורים ליובש העין הם בין הגורמים המובילים לפניות לרופאי העיניים. באופן מפתיע, גם דמעת בעודף יכולה להיות ביטוי לעיניים יבשות. אם הפרשת הדמעות הבסיסית נמוכה והעין כואבת ומגרדת, תגיב בלוטת הדמעות בהפרשת דמעות בעודף (הפרשה רפלקטיבית). וכך, למרות שהמחלה הבסיסית היא עין יבשה, הפרשת הדמעות הרפלקטיבית יכולה לגרום לדמעת מטרידה.

הגורמים

ישנם מספר רב של גורמי סיכון מוכרים להתפתחות עין יבשה: הזדקנות, ניתוחי ליזור לתשבורת, מחלה אוטואימונית מערכתית, מין נשי, שינויים הורמונאליים, ירידה בתחושה קרנית, הפרעות במצמוץ, תרופות, זיהומים, אלרגיה, סוכרת, חסר בוויטמין A ושימוש בעדשות מגע.

ככל שהעין יבשה יותר, עולה ריכוז המלחים בדמעות (אוסמולריות גבוהה). התוצאה היא היווצרות תגובה דלקתית כרונית בעין ונזק לפני שטח העין. העין תנסה לייצר עודף דמעות, ככל שהיכולת קיימת, ולהגדיל את קצב העיפוף כדי לפזר את מעט הדמעות הקיימות טוב יותר על פני שטח העין. הגירוי המתמשך עלול לגרום נזק לבלוטות הדמעות ובדרך כלל גם לשטח פני העין. בגלל חוסר יציבות של שיכבת הדמעות, נגרמת גם הפרעה בראייה, והסובלים מעין יבשה יתלוננו על ראיית פסים והפרעות ראייה אחרות, שחולפות אחרי מיצמוץ. לעתים, חוסר יציבות הדמעות הוא המנגנון ליובש. זה נובע לרוב מחוסר המרכיב השומני של הדמעות, עקב מחלת בלוטות השומן של שפת העפעף (דלקת עפעפיים - בלפריטיס).

הטיפול

הטיפול הנפוץ ביותר ליובש הוא הזלפה מקומית של תחליפי דמעות. למרות שמדובר רק בטיפול מרגיע, השימוש בדמעות מלאכותיות לעיניים יבשות יעיל במקרים

של יובש קל, להקלת התחושה. תחליפי הדמעות מופיעים בצורת נוזל, ג'ל או משחה. ההבדל העיקרי בין התכשירים הוא בצמיגות, ההרכב וחומר השימור. הצמיגות מאפיינת את הצפיפות היחסית של התכשיר, המשפפת את משך הזמן שהחומר נמצא על שטח פני העין. תכשירים עם צמיגות נמוכה משמשים בדרך כלל במקרים קלים של יובש, ולשימוש במשך היום, מאחר שהם מטשטשים פחות את הראייה. ככל שהיובש מחריף, יש צורך בתכשיר צמיג יותר כדי להקל על התסמינים - אך אלה מטשטשים את הראייה. לכן עדיף להשתמש בהם יותר לקראת השינה.

הדמעות הטבעיות עשירות מאוד בתכולתן ומכילות מרכיב שומני, מרכיב נוזלי ומרכיב חלבוני. לעומת זאת, תחליפי הדמעות השונים דלים מאוד בהרכבם, ומכילים בעיקר חומרים משמרים, מייצבים, מלחים, סוכרים ובופר. בתכשירים אלה נעשה שימוש בפולימרים השומרים על הלחות. קיימים סוגים שונים של פולימרים וחלקם טובים יותר ושומרים יותר זמן על לחות העין.

אחד החסרונות הבולטים של חלק מתכשירי הדמעות המלאכותיות, הוא השימוש בחומר משמר ובחומרים מייצבים. שימוש ממושך בהם, על שטח פני עין הפגוע ממילא עקב יובש, עלול להחמיר את המחלה. לחולים הנדרשים להזליף תחליפי דמעות מספר רב של פעמים במשך היום, מומלץ שימוש בתחליפי דמעות ללא חומר משמר.

מכיוון שעיניים יבשות סובלות לרוב גם מדלקת כרונית, מומלץ לשלב בטיפול בעין יבשה גם חומרים נוגדי דלקת. טיפולים נוגדי דלקת כוללים שימוש בסטרואידים, ציקלורספורין, אומגה 3 או סוגי אנטיביוטיקה מסויימים.

טיפול בסטרואידים ללא חומר משמר, הוא טיפול יעיל מאד להפחתת הדלקת ושיפור מצב שטח פני העין בחולים עם עין יבשה. לרוע המזל, לטיפול מקומי ממושך בסטרואידים תופעות לוואי, כקטרקט וגלאוקומה.

ציקלורספורין הוא חומר נוגד דלקת המשפיע על תאי T של מערכת החיסון. במחקרים שונים הוכח שטיפול מקומי בציקלורספורין, בחולים עם יובש, השפיע לטובה. לאנטי-ביוטיקה מקבוצת הטטראציקלינים, וביניהם הדוקסילין, פעילות אנטי-חידקית ואנטי-דלקתית. טיפול בכדורים אלה יכול גם לעזור לעיניים יבשות. חומצת השומן אומגה 3, המצויה בזרעי פשתן ודגים, היא אנטי-דלקתית ומשפרת את הפרשת השומן של הדמעות מבלוטות שפת העפעף במקרים של בלפריטיס.

במקרים קשים של עין יבשה ניתן גם לייצר טיפות מהסרום של המטופל עצמו. טיפות אלה עדיפות בהרבה, מכיוון שהרכב הביוכימי של הסרום דומה לזה של הדמעות, ואינו מכיל חומר משמר. ניתן להשתמש גם בעדשות מגע מיוחדות, המסוגלות לאגור נוזל בינן לבין העין, וכך לשמור על לחות העין.